

Karta pracy do tematu lekcji poświęconego świadectwom Świadków stanu wojennego w Polsce

Materiał edukacyjny przygotowany przez Biuro Edukacji Narodowej IPN we współpracy z nauczycielami podczas warsztatów „Edukacja w oparciu o notację i film”, które odbyły się 15 marca 2025 r. w Centralnym Przystanku Historia im. Prezydenta Lecha Kaczyńskiego w Warszawie

Podstawa programowa:

Szkoła podstawowa

XL. Dekada 1981–1989. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny wprowadzenia stanu wojennego, opisuje jego przebieg i konsekwencje;
- 2) przedstawia postawy Polaków wobec stanu wojennego, fenomen oporu społecznego;

Szkoła ponadpodstawowa

Zakres podstawowy:

LVIII. Dekada 1981-1989. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny i skutki wprowadzenia stanu wojennego oraz formy oporu społecznego (ze szczególnym uwzględnieniem Kopalni Węgla Kamiennego „Wujek”, „Solidarności Walczącej”, bł. ks. Jerzego Popiełuszki);

Zakres rozszerzony:

LVIII. Dekada 1981-1989. Uczeń:

- 3) opisuje wpływ Kościoła katolickiego na rozwój i przetrwanie po 13 grudnia 1981 roku oporu Polaków wobec komunizmu;
- 4) charakteryzuje realia życia codziennego w PRL lat 80.

Szkoła branżowa I stopnia

XVII. Polska pod dominacją ZSRS. Uczeń:

- 7) opisuje następstwa wprowadzenia stanu wojennego w Polsce.

Historia i teraźniejszość:

V. Świat i Polska w latach 1980-1991. Uczeń:

- 6) przedstawia okoliczności i skutki wprowadzenia przez władze stanu wojennego 13 grudnia 1981 roku, formy walki reżimu PRL z wolnościowymi dążeniami Polaków (cenzura, „nieznani sprawcy”, Kopalnia Węgla Kamiennego „Wujek”, Lubin 1982 rok, zamordowanie Grzegorza Przemyka) oraz formy oporu wobec reżimu stanu wojennego;

Szkoła branżowa I stopnia

V. Świat i Polska w latach 1980-1991. Uczeń:

- 2) przedstawia okoliczności i skutki wprowadzenia przez władze stanu wojennego 13 grudnia 1981 roku oraz formy walki reżimu PRL z wolnościowymi dążeniami Polaków;

Posłuchaj fragmentu notacji i przeczytaj transkrypcję, a następnie odpowiedz na pytania.

nagranie nr 1

czas: 02:34

1. Zygmunt Błażek – stan wojenny w PRL: świadectwa Niezwyciężonych

<https://www.youtube.com/watch?v=Z3XEFAZzbpY>

„To była niedziela, tak że byliśmy w tej świetlicy zgromadzeni, oczywiście cały tam pluton chyba jak nie więcej zomowców, uzbrojeni, tam nas trzymali w tej świetlicy. Jakiś telewizor tam stary stał, oczywiście czarno-biały. Potem się okazało, że stan wojenny, zaszumiony ten obraz, został wprowadzony. Położyliśmy się potem na podłodze, żeby jakoś przespać na tym, co kto miał, kurtki, nie kurtki, ale o dwunastej nas obudzono i zaczęto nas wyprowadzać do więźniarek, no i tymi więźniarkami już jechaliśmy. Ja mówię: „No, to już chyba dobrze, bo z powrotem nas odwiozą” – ale skąd, przejechaliśmy przez Wrzeszcz, Oliwę, Sopot i jedziemy, Gdynia, na Wejherowo - znałem te rzeczy, no ale śniegu było dużo, mróz, śnieg sypał, więc powiedziałem do tej części, bo ta więźniarka była przedzielona na dwie części: tu dziesięć osób, mężczyzn, a w drugiej części kobiety, i w tej części, gdzie [siedzieliśmy] my to powiedziałem: „Kto ma jakieś kartki, ołówki czy długopisy, pisać imiona, nazwiska, adresy – a ja siedzę w tylnej części, gdzie jest ten wywietrznik taki, tam kilka takich otworów płaskich – będę wyrzucał, może ludzie znajdą, to będą wiedzieli, że tu nas wieziono, bo nie wiadomo, gdzie nas wiozą i po co”. I oczywiście po długim czasie stanęliśmy w lesie, to było przed Strzebielinkiem, nie raz jak tam zajeżdżamy na rocznicowe uroczystości, to zawsze wspominam to, i wygaszono silnik. Kobiety się tam zaczęły modlić, bo to słysząc, i powiedziano: „Boże, chyba zrobią nam tu drugie Palmiry”. Odważny byłem, oczywiście, ale tu miałem mokre plecy, tak że wiedzieliśmy, co nas może spotkać, znając doskonale historię, ale to było obliczone na zmiękczenie nas, oczywiście po jakimś czasie uruchomiono silnik i podwieziono nas pod bramę, tam budynek administracyjny i zaczęło się”.

1. W jaki sposób Świadek próbował poinformować rodzinę i świat o aresztowaniach?

2. Do jakiego wydarzenia z historii Polski nawiązuje Świadek w swej wypowiedzi? Co się wtedy wydarzyło?

3. W której części Polski miały miejsce opisywane przez Świadka wydarzenia?

Całość nagrania na stronie:

<https://opowiedziane.ipn.gov.pl/ahm/wspomnienia/24266,Blażek-Zygmunt.html>

nagranie nr 2

czas: 02:49

2. Ryszard Latecki – stan wojenny w PRL: świadectwa Niezwycięzonych

<https://www.youtube.com/watch?v=6Py5pjLMqjk>

„(...) wydaje się, że stan wojenny – ja to nazywam wojną polsko-jaruzelską, chociaż oczywiście to nie miało takiego wymiaru jak wojna prawdziwa, I, II wojna światowa, ale to nie było „przeprós”, to szło czasami bardzo ostro. Tam jednak w czasie tej polsko-jaruzelskiej wojny trochę ludzi zginęło, a sporo zostało złamanych, skatowanych, powyrzucanych z pracy, połamali im życie, życiorysy i tak dalej. Był to czas ciemny, tragiczny czas, ciemny mrok. (...) Później pod koniec już tej wojny polsko-jaruzelskiej – zaznaczam, nie stanu wojennego, bo to zawieszenie stanu wojennego tak naprawdę nie miało żadnego znaczenia, dziś, nie wiem, historycznie się oznacza, że stan wojenny to trwał od 13 grudnia osiemdziesiąt jeden do... ja nawet nie znam tej daty.

Lipiec osiemdziesiąt trzy chyba.

Osiemdziesiąt trzy? Tak naprawdę to represje były cały czas, wojna polsko-jaruzelska trwała do osiemdziesiątego dziewiątego roku. Ta data akurat nie ma żadnego znaczenia, też nie była jakimś takim przełomem, bo amnestie były już wcześniej, nie jestem pewien, ale wydaje mi się, że amnestie już wcześniej były, a represje były liniowo coraz słabsze, później już były wyroki takie [łagodne], już pod sam koniec to kolegium, kilka miesięcy, a na początku te wyroki były bardzo surowe, rzędu nawet, nie wiem, kilku, ośmiu lat, nawet słyszałem o takich. Oczywiście nie wykonane, w sensie, że wcześniej była amnestia, ale tego przecież nikt nie wiedział – mówię o początku stanu wojennego, początku wojny – czy odsiedzi te osiem lat czy nie”.

1. Jak Świadek nazywa stan wojenny? Uzasadnij, co oznacza to określenie.

2. Jakie były formy represji ze strony władz wobec osób niepokornych w stanie wojennym i po jego zniesieniu? Jak się zmieniały?

3. Kiedy faktycznie skończył się stan wojenny w Polsce i czy Świadek uznaje tę datę? Uzasadnij odpowiedź.

Całość nagrania na stronie:

<https://opowiedziane.ipn.gov.pl/ahm/wspomnienia/24245,Latecki-Ryszard.html>